

Seleucia

Sayı XVI - 2026

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XVI

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)
Yavuz Yeğin

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Figen Çevirici Coşkun
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köröğlu
Prof. Dr. Fikret Özbay
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkuran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kaya
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Burak Erdem
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia

Olba Kazısı Serisi

Sayı: XVI

Yıl: 2026

ISSN: 2148-4120

ISBN: 978-625-6925-83-0

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Diller Binası,
Oda no: Z7
Arkeoloji Bölümü No:45-45/A
06100 – Sıhhiye / Ankara – Türkiye
Tel: 0 312 310 32 80 / 1498
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com -
yavuzyeğin002@gmail.com
aemelerten@gmail.com

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık – Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.
Dağ. Paz. Gid. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginyayinevi.com
E – posta: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mh. 1492. Cd. Yenimahalle /
ANKARA
Tel: 0533 577 6514
Matbaa Sertifika No: 70810

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Dr. Burak Erdem

Dağıtım

Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XVI | Mayıs 2026

Olba Su Kemerı Yazıtı ve Kilikia Valisi Antonius Balbus
The Inscription of the Olba Aqueduct and the Cilician Governor Antonius Balbus
Mustafa H. Sayar

9

Olba Su Kemerı Kilisesi Kazılarında Bir Cam Sikke
Ağırlığı
A Glass Coin Weight from the Excavations of Olba Aqueduct Church
Emel Erten

17

Bizans Döneminde Pamphylia ve Lykia Bölgelerinde
Etkileşim: Antalya Müzesi'nde Bir Grup Levha
Interaction in the Pamphylia and Lycia Regions During the Byzantine Period: A Group of Panels at the Antalya Museum
Sema Doğan

37

Sardis Artemis Tapınağı'nın Tasarım Özellikleri ve
Anadolu-İtalya Mimari İlişkileri
Unusual Design Features of the Temple of Artemis at Sardis and Architectural Relations Between Anatolia and Italy
Fikret Yegül

57

Olba'da Yeni Bir Keşif: Su Kemerı Kilisesi ve İlk Sonuçlar
A New Discovery at Olba: The Aqueduct Church and Initial Findings
Yavuz Yeğin

75

Rhodian Amphora Stamps from Yenice Höyük
Yenice Höyük'ten Rhodos Amphora Mühürleri
Büşra Kavak Özdemir – Muzaffer Yılmaz

93

Roman Coins from the Hadrianopolis Excavations
(2007–2008)
Hadrianopolis Kazılarında Roma Sikkeleri (2007–2008)
Fatma Kızılyalçın Oyarçın

105

Evaluation of the Tomb Monument with Hyposorion
at Letoon in Light of New Excavations
Letoon'daki Hyposorionlu Mezar Anıtının Yeni Kazılar Işığında Değerlendirilmesi
L. Ufuk Erdoğan – Yusuf Kılıç

119

Diyarbakır Yapılarındaki Çinilerin Malzeme ve
Teknik Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme
An Assessment about the Material and Technical Characteristics of Tiles in Diyarbakır Buildings
Savaş Yıldırım

137

Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı ve Eski Ahlat
Şehri Kazısı 2025 Yılı Sikke Buluntuları
Ahlat Seljuk Square Cemetery and Old Ahlat City Excavation 2025 Coin Finds
Mehmet Kulaz - Emre Günay - Yalçın Karaca

157

Kudüs'te Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Titus'un
Askerleri Tapınak Tepesi'ni İşgal Ediyor
A New Era Begins in al-Quds: Titus's Soldiers Occupy the Temple Mount
Burak Erdem – Muzaffer Yılmaz – Murat Özyıldırım

173

Magarsus Tiyatrosu: Yeni Arkeolojik Araştırmalar
Işığında Bir Değerlendirme
The Theatre of Magarsus: An Assessment in the Light of New Archaeological Research
Fatih Erhan – Musa Cem Fırat

197

Marble Eagle Statue from Yozgat Museum
Yozgat Müzesi'nden Mermer Kartal Heykeli
Savaş Altun

221

19. Yüzyılda Kıbrıs'ta Arkeoloji, Emperyal Rekabet ve
Osmanlı Diplomasisi: Luigi Palma di Cesnola Örneği
Archaeology, Imperial Rivalry, and Ottoman Diplomacy in Nineteenth-Century Cyprus: The Case of Luigi Palma di Cesnola
Songül Ulutaş

239

Metropolitan Museum'dan Bir Portre ve Genius
Augusti Tipolojisi
A Portrait from The Metropolitan Museum and Genius Augusti
Meral Çelik

257

Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında Anemurium:
Metinler Işığında Bir Değerlendirme (MÖ 4. yüzyıl
– MS 3. yüzyıl)
Anemurium in Ancient Written Sources: An Assessment in the Light of Texts (4th century BC – 3rd century AD)
Cihangir Aldemir – Mehmet Tekocak

275

Karia Bölgesi'nde Attik Geleneğin Geç Hellenistik
Yorumları: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nden
Eirene Steli Örneği
Attic Tradition in Its Late Hellenistic Interpretations in Karia: The Case of the Eirene Stele from the Bodrum Museum of Underwater Archaeology
Fatma Aytekin

295

Olba'da Kemer Lentolu Kaya Mezarı Kompleksi
Rock-Cut Tomb Complex with Arcuated Lintel in Olba
Muzaffer Yılmaz

311

Calceus as a Tool of Propaganda: Footwear, Status,
and Ideology in Roman Society
Bir Propaganda Aracı Olarak Calceus: Roma'da Ayakkabı, Statü ve İdeoloji
Durmuş Ersun

327

Knidos'tan Bir Asklepios Heykeli
A Statue of Asclepius from Knidos
Meltem Çağlayan – İbrahim Karaoğlu

345

PRAEFATIO

Seleucia'nın editörleri olarak dergimizin 2026 yılı, XVI. sayısında zengin bir içeriği sizlerle paylaşmaktan gurur duyuyoruz.

Olba'yı konu alan çalışmalara öncelik tanıyan Seleucia'nın bu sayısında, ilk yayınlanışı 19. yüzyıla dayanan Olba su kemeri üzerindeki yazıtın ilgi çekici bir değerlendirmesini bulacaksınız. Kentte son yıllardaki kazılarda ortaya çıkartılan ve daha önce bilinmeyen bir yapı olan “Su Kemer Kilisesi” ile ilgili ayrıntılı bir tanımlamayla buluşacaksınız. Bu yapıda ele geçen cam sikke ağırlığı konusundaki değerlendirmeye de yine bu sayıda ulaşacaksınız. Olba'da eskiden beri tanınan ama detaylı bir incelemesi yapılmamış olan “Kemerli Lentolu Kaya Mezarı Kompleksi” hakkında son zamanlarda yapılan bir çalışmanın sonuçlarını okuyacaksınız.

Cilicia Bölgesi çalışmaları kapsamında, Magarsus (Adana- Karataş) tiyatrosunun burada yapılan son arkeolojik araştırmalar ışığında değerlendirildiği bir makale de bu sayımızda yer almakta. Yine Akdeniz Bölgesi'nin eski çağ arkeolojisi bağlamında, Pamphylia ve Lykia arasındaki etkileşimin Bizans levhaları üzerinden ele alındığı bir makaleyi de okuyucularımıza sunmaktayız.

Anadolu'daki Yunan- Roma mimari geleneğine uygun olarak inşa edildiğini düşündüğümüz Sardes'teki Artemis Tapınağı tasarımındaki İtalya etkilerinden haberdar olmak, kuşkusuz ilginizi çekecektir. Bu sayımızda yer verdiğimiz mimarlık alanında yapılmış bir diğer çalışma ise Letoon'daki Hyposorionlu Mezar Anıtı konusundadır.

Anadolu'daki çeşitli kazılarda bulunan veya müze koleksiyonlarında yer alan eserler de dergimizin bu sayısındaki birçok çalışmanın konusudur. Bunlar, Gaziantep, Yenicehöyük Kazıları Rhodos amphora mühürleri, Hadrianopolis Kazıları Roma sikke buluntuları, Yozgat Müzesi koleksiyonundan kartal heykeli, Metropolitan Museum'dan bir portre ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nden Eirene Steli'nin ele alındığı makalelerdir.

Eski çağ yazılı kaynakları üzerinden yapılan çalışmalar da dergimizin bu sayısında yer almaktadır. Bunlar, Anemurium'da MÖ 4. yüzyıl ile MS 3. yüzyıl arasındaki süreci inceleyen makale ile Kudüs'teki Süleyman Tapınağı'nın ateşe verilmesini ele alan Titus Flavius Iosephus'un eski Yunanca metni bağlamında değerlendiren çalışmadır. Ayrıca, 19. yüzyılda Kıbrıs'taki arkeolojik faaliyetin Luigi Palma di Cesnola örneği üzerinden ele alındığı makaleyi ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Dergimizde Diyarbakır yapılarındaki çiniler, Ahlat Selçuklu Mezarlığı ve Eski Ahlat Şehri Kazısı sikke buluntuları gibi Anadolu'nun Türk-İslam dönemine ilişkin çalışmalar da yer almaktadır.

Son olarak, Roma'da statü ve ideoloji sembolü olarak “calceus”un (bir tür deri bot) ele alındığı makaleyi de bu sayının ilgi çekici bir çalışması olarak sizlere sunmaktayız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

PREFACE

As the editors of Seleucia, we are proud to share the rich content of its 2026 sixteenth issue.

In this issue of Seleucia, which prioritizes studies on Olba, you will find an interesting assessment of the inscription on the Olba aqueduct, first published in the 19th century. You will also find a detailed description of the “Aqueduct Church” a previously unknown structure unearthed in recent excavations. Another article studies the glass coin weight found in this structure. You will also read the results of a recent study on the “Rock-Cut Tomb Complex with an Arcuated Lintel” in Olba, which has long been known but not thoroughly examined.

As part of the archaeological work in Cilicia, this issue includes an article evaluating the Magarsus (Adana-Karataş) theater in light of recent archaeological research conducted there. In the context of ancient archaeology in the Mediterranean region, we also proud to present an article that examines the interaction between Pamphylia and Lycia through Byzantine panels in Antalya Museum.

You will undoubtedly be interested to learn about the Italian influences in the design of the Temple of Artemis in Sardis, which we believe was built in accordance with the Greek-Roman architectural tradition in Anatolia. Another study in the field of architecture in this issue is on the Hyposorion Tomb Monument in Letoon.

Artifacts found in various excavations in Anatolia or in museum collections are also the subject of a number of studies in this issue. These include articles on the Rhodian amphora seals from the Yenicehöyük excavations in Gaziantep, Roman coin finds from the Hadrianopolis excavations, an eagle statue from the Yozgat Museum's collection, a portrait from the Metropolitan Museum, and the Eirene stele from the Bodrum Museum of Underwater Archaeology.

Studies based on ancient written sources are also included in this issue such as the article examining the period between the 4th century BC and the 3rd century AD in Anemurium, and a study evaluating the destruction of Solomon's Temple in Jerusalem within the context of Titus Flavius Iosephus's ancient Greek text. We also believe you will find interesting the article discussing 19th century archaeological activity in Cyprus through the example of Luigi Palma di Cesnola.

Our journal also features studies on the Turkish-Islamic period of Anatolia, such as the tiles in the buildings of Diyarbakır, the coin finds from the Seljuk Cemetery and the Old Ahlat City excavations.

Finally, we present an interesting article in this issue on the “calceus” (a type of leather boot) as a symbol of status and ideology in Rome.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Chief Editor)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğin

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., Istanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, Istanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Magarsus Tiyatrosu: Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Bir Değerlendirme

Fatih Erhan* - Musa Cem Fırat**

Öz

Magarsus tiyatrosu, kentin güneyinde, antik limanın doğusunda yer almaktadır. 19. yüzyıldan günümüze kadar kenti ziyaret eden seyyah ve araştırmacıların yayınlarında yapıya kısaca değinilmiş, ancak detaylı yayını yapılmamıştır. Yapıda ilk bilimsel kazılar 2013 yılında başlamış ve 2024'te tamamlanmıştır. Kazılardan elde edilen arkeolojik ve epigrafik bilgiler ile analogik incelemelerle tiyatronun tarihlendirilmesi yapılmış ve seyirci kapasitesi hesaplanmıştır. Yapıda 2017 yılında başlatılan restorasyona yönelik çalışmalar da kazıyla birlikte tamamlanmış ve uygulama aşamasına gelinmiştir. Tiyatro, Yunan tiyatro inşa geleneğine uygun olarak yaslandığı yamacın eğiminden faydalanılarak yerel killi kireç taşından inşa edilmiştir. Yapı, yarım daireden biraz büyük *carvea* ve *orquestra* ile dikdörtgen planlı *proskene* ve *skeneden* oluşmaktadır. Tiyatronun, 44 oturma basamağına ve 10 bin kişinin üzerinde bir kapasiteye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapının ilk inşa evresinin MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına ait olduğu ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde genişletme amaçlı olarak kısmen yeniden inşa edildiği anlaşılmıştır. Bu çalışmada, tiyatronun detaylı bir şekilde ilk kez bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilikia, Mallos, Magarsus, Roma Dönemi, Tiyatro.

The Theatre of Magarsus: An Assessment in the Light of New Archaeological Research

Abstract

The theater of Magarsus is located in the southern part of the city, to the east of the ancient harbor. From the 19th century to the present day, the structure has been only briefly mentioned in the publications of travelers and researchers who visited the city, but no detailed study has been published. The first scientific excavations at the site began in 2013 and were completed in 2024. Based on the archaeological and epigraphic evidence obtained from the excavations, as well as comparative analyses, the theatre was dated and its spectator capacity was calculated. Restoration-

* Doç. Dr. Fatih Erhan, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Karacaoğlan Yerleşkesi, Pk. 80000, Fakiuşağı-Osmaniye, Türkiye. E-posta: fatiherhan@osmaniye.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-6690-1050.

** Arş. Gör. Musa Cem Fırat, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Karacaoğlan Yerleşkesi, Pk. 80000, Fakiuşağı-Osmaniye, Türkiye. E-posta: mcemfirat@osmaniye.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-2329-6655.

oriented studies initiated in 2017 were also completed concurrently with the excavations, bringing the project to the implementation stage. The theatre was constructed from local clayey limestone, following the Greek theatre-building tradition and taking advantage of the natural slope of the terrain. The structure consists of a *cavea* and *orchestra* forming a slightly more than semicircular layout, along with a rectangular *proscenium* and *scaenae*. It was determined that the theatre had 44 rows of seating and a capacity exceeding 10,000 spectators. The first construction phase of the building dates to the first half of the 2nd century BCE, and it was partially rebuilt during the Roman Imperial Period for the purpose of expansion. The present study aims to introduce the theatre to the scholarly community for the first time in a comprehensive and detailed manner.

Keywords: Cilicia, Mallos, Magarsus, Roman Period, Theatre.

Giriş

Magarsus, Adana ilinin Karataş ilçesinde yer alır. Antik kent, ilçe merkezinin yaklaşık 4 km güneybatısında Karşıyaka Mahallesi (Dört Direkli Mevkii, Karataş Burnu, Fener Burnu) sınırları içerisinde (Lev. 1). Magarsus, Akdeniz'in içine üçgen şeklinde girinti yapan ve yüksekliği 20-50 m arasında değişen falezlerin üzerine kurulmuştur (Lev. 2). Kentin güneydoğu kısmında, anıtsal kamu yapılarının yoğunlaştığı alanda yer alan yapı, Hellenistik Dönem'de inşa edilmiş ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde tadilat ve kısmi inşalarla genişletilmiştir.

Antik Çağ'da Hellenistik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne uzanan süreçte tiyatro mimarisi, yamaca yaslanan Yunan tipinden, tonoz ve kemer sistemleriyle taşınan Roma tipine dönüşmüştür. Magarsus tiyatrosu, bu tipolojik dönüşümün üzerinde aşama aşama izlenebildiği önemli yapılardan biridir. İlk inşa evresinde, yamaca yaslanmış yarım daireyi aşan *cavea* planı (210 derece) ve tam daire *orkestrası*yla karakterize olan Hellenistik tiyatro tipi; Roma İmparatorluk Dönemi'nde *cavea*nın genişletilmesi ve sahne binasının yeniden inşası ile yapının kısmen dönüşmesini ve hibrit bir karakter kazanmasını sağlamıştır.

Magarsus tiyatrosu, Hellenistik Dönem'de inşa edilmiş ve Roma İmparatorluk Dönemi eklemeleriyle mimari kimliğini yeniden şekillenmiş bir yapıdır. Tiyatronun plan şeması, Anadolu'daki Hellenistik Dönem kökenli tiyatrolarla benzerlikler göstermektedir. Hellenistik tiyatro, Frederiksen'in ¹ "Tip E" olarak tanımladığı eliptik formda, tamamı ya da bir kısmı yamaca inşa edilmiş *cavea* ve yuvarlak *orquestra* ile diğer tiplerden ayrılmaktadır. Hellenistik Dönem'e özgü bu yeni tiyatro mimarisi biçiminin; Delos, Priene, Assos, Ephesos, buradan da Anadolu'nun diğer merkezlerine yayılan yeni bir form olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir.² Bu

¹ Frederiksen 2000, 153-4. "E Tipi" diğer tiyatrolar için bkz. Frederiksen 2000, 167; Ağırçöl-Demirci 2024, 644-647, Fig. 5.

² Bieber 1961, 117; Sear 2006, 111.

tipteki diğer örnekler ise; Arykanda³, Patara⁴, Termessos⁵, Magnesia ad Maeandrum⁶, Tlos⁷, Oinoanda⁸ ve Letoon⁹ kentinde yer alan tiyatrolardır. Bieber'in¹⁰ Greko-Roman olarak adlandırdığı bu form, Hellenistik gelenekten gelen tiyatroların Roma tiyatrolarına evrilmiş halidir. Isler ise bu tip tiyatroları “Küçük Asya Roma Tipi” olarak adlandırmış Hellenistik ve Roma tiyatro mimarisinin birleşiminden oluşan özgün bir tip olarak yorumlamıştır.¹¹

Bu çalışmada, Magarsus tiyatrosunda yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalar sonucunda ulaşılan bilgilerin, Anadolu'daki benzer örneklerle karşılaştırılmasıyla, yapının, Hellenistik gelenekten Roma İmparatorluk Dönemi içlerine uzanan mimari dönüşümünün somut verilerle ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırma ve Kazı Tarihçesi

19. yüzyıldan itibaren birçok seyyah ve araştırmacı tarafından kent ziyaret edilmiş ve yayımlarında diğer yapılarla birlikte tiyatroya da yer verilmiştir. 1891-1892 yıllarında bölgeyi ziyaret eden Heberdey ve Wilhem yapıdan bahsetmişlerdir.¹² 1899 yılında Magarsus'u ziyaret eden Alishan, çizdiği kent planında, diğer anıtsal yapılarla birlikte, tiyatroya da yer vermiştir (Lev. 3).¹³ 1949 yılında Bossert ve bir grup bilim insanı tarafından Mallos kentinin yerini bulmaya yönelik olarak Karataş ve Magarsus'ta araştırmalar yapılmış ve tiyatrodan da bahsedilmiştir.¹⁴ 1951 yılında V. Seton Williams ve ekibi tarafından kent incelenmiş ve çizdikleri haritada Magarsus “Dört Direkli” olarak yer almıştır. Seton-Williams, kenti bir Roma yerleşimi olarak tanımlamış ve yüzeyden görülen yapılar arasında tiyatroyu da saymıştır.¹⁵ 1990'da Hild ve Hellenkemper tarafından yapılan araştırmada tiyatrodan bahsedilmektedir.¹⁶ 1991 yılından itibaren, M. H. Sayar ve ekibi tarafından bölgede yüzey araştırmaları yapılmış ve yayımlarda tiyatro hakkında bilgilere yer verilmiştir.¹⁷ 2006 yılında ise, tiyatro ve stadion çevresindeki alanda Sayar ve ekibi tarafından *geomagnet* taramaları

3 Sear 2006, 365; Özdilek 2011, 190.

4 Piesker-Ganzert 2012, 233; Koçak 2020, 44.

5 Özdilek 2011, 314-315.

6 Sear 2006, 342; Bingöl 2005, 157.

7 Korkut, Uygun ve Özdemir 2023, 117-118.

8 Sear 2006, 371; Özdilek 2016, 157.

9 Sear 2006, 380-381; Özdilek 2016, 176; Courtis 2003, 135-137.

10 Bieber 1961, 190.

11 Isler 2017, 588-590.

12 Heberdey ve Wilhelm 1896, 7.

13 Alishan 1899, 422.

14 Bossert 1950, 661-663.

15 Seton-Williams 1954, 154.

16 Hild ve Hellenkemper 1990, 335-336.

17 Sayar vd. 1993, 175-197; Sayar 2002, 111-126.

yapılmıştır.¹⁸ 2013 yılına gelindiğinde, tiyatro yapısında ilk bilimsel kazı çalışmaları başlatılmış ve 2024 yılında tamamlanmıştır.¹⁹

Tiyatro, 2013 yılında başlatılan ilk bilimsel kazılardan önce tamamıyla toprak altındadır (Lev. 4). Bu tarihten önce tiyatroda, Adana Arkeoloji Müzesi tarafından 1987 yılında *summa cavea* ve *orquestra* kısmında kontrol sondajları açılmış ve tiyatro, 1988 yılında I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir.²⁰ Kazıların başlatılmasından sonra 2017-2018 yıllarında restorasyon projesi hazırlanmış²¹ ve 2022-2024 yıllarında kısmen kazılmamış sahne bölümünün kazısı da tamamlanarak rölövesi çizilmiş ve önceki projeye eklenmiştir.²² 2025 yılı itibariyle projede uygulama aşamasına gelinmiştir.

Kazı çalışmaları, yapının *cavea*, *orquestra* ve sahne bölümlerinde yürütülmüştür. 2013 yılında dış *analemma* sınırından *orquestra* istikametine doğru, ortalama 20 cm toprak dolgusu tüm *cavea*dan kaldırılmıştır. 2014 yılında *cavea* çizgisi boyunca, *orquestra* içine uzanan kısımlar ile yan *analemmalar* kazılmıştır.²³ 2015-2016 yıllarında *orquestra* kısmının kazısı tamamlanmıştır.²⁴ 2017-2018 yıllarında *proskene*; 2019 ve 2022-2024 *skene* kısmının kazısı tamamlanmıştır.²⁵ 2017-2018 yıllarında yapının mevcut rölöve ve restitüsyonu çıkartılarak restorasyon projesi hazırlanmış²⁶ ancak uygulama aşamasına geçilememiştir. 2020-2021 yıllarında Covid-19 Pandemisi nedeniyle yapıda kazı yapılamamıştır. 2022-2024 yıllarında ise sahne bölümünde çalışmalar yürütülerek hem bu bölümün hem de yapının kazısı tamamlanmıştır.²⁷ 2024 yılında, kazılarla ortaya çıkarılan sahne binasının da rölöve çizimi yapılarak, 2018 yılında hazırlanan projeye eklenmiş ve 2025 yılı itibariyle uygulama aşamasına gelinmiştir.

Kazılar sonucunda ulaşılan arkeolojik bulgu ve bilgilerin yanı sıra,²⁸ yapının ağır

18 Sayar 2008, 277-292; Sayar ve Ercan 2009, 75-84.

19 Erhan ve diğerleri 2025, 531-547; Erhan ve diğerleri 2024, 125-141; Erhan ve Dervişoğlu 2022, 163 -172; Erhan ve Dervişoğlu 2020, 147-158; Erhan ve Dervişoğlu 2019, 97- 110; Dervişoğlu ve Erhan 2018, 45-57; Erhan 2017, 427-442; Erhan ve Gülşen 2016, 175-190.

20 Tiyatro, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.06.1988/57 tarih ve sayılı karar ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir. Dikmen ve Toruk 2017, 51.

21 Erhan ve Dervişoğlu 2019; Erhan ve Dervişoğlu 2020.

22 Erhan ve diğerleri 2025; Erhan ve diğerleri 2024.

23 Erhan, Gülşen 2016, 181-185.

24 Erhan 2017, 427-433; Dervişoğlu, Erhan 2018, 45-50.

25 Erhan ve Dervişoğlu 2019; Erhan ve Dervişoğlu 2020; Erhan ve Dervişoğlu, 2022; Erhan ve diğerleri 2024; Erhan ve diğerleri 2025.

26 Erhan ve Dervişoğlu 2019; Erhan ve Dervişoğlu 2020.

27 Erhan ve diğerleri 2024; Erhan ve diğerleri 2025.

28 Arkeolojik ve epigrafik buluntularla ilgili yayım çalışmaları devam etmektedir. Bunlardan mühürlü amphora kulpları 2025 yılında yayımlanmıştır. Erhan - Alkaç ve Cankardeş Şenol 2025. Diğer buluntularla ilgili bilgi için bkz.: Erhan ve diğerleri 2025, 531-547; Erhan ve diğerleri 2024, 125- 141; Erhan ve Dervişoğlu 2022, 163 -172; Erhan ve Dervişoğlu 2020, 147-158; Erhan ve

bir tahribata uğradığı tespit edilmiştir. Tiyatronun inşasında kullanılan yerel killi kireç taşı malzemenin düşük dayanımı, doğal etkenler (su, rüzgar, deprem gibi) ile uzun süreli insan müdahaleleri yapıya oldukça zarar vermiştir. Yapı genelinde doğal nedenlere bağlı olarak mimari bloklarda ileri düzeyde kırılma, kopma, aşınmalar ile özellikle *cavea*nın orta kısımlarında depremlerle ilişkili olarak zemin kaymaları tespit edilmiştir. Ancak esas yıkım izleri, insan eliyle yapılan tahribatlardan ortaya çıkmıştır. Tiyatronun *cavea* bölümünde Roma Dönemi genişletmesi kısmına ait, *imma cavea*nın güney üst kısmı, *orquestra* taban mozaikleri ve sahnenin temel kısmı dışında kalan tüm kalıntılarının yerlerinden sökülüp götürüldüğü tespit edilmiştir (Lev. 5).²⁹

Konum

Magarsus tiyatrosu, kentin güneydoğu kısmında, deniz seviyesinden yer yer yaklaşık 50 m yükselen falezlerin oluşturduğu düzlükte, antik liman ile *stadium*un doğusunda ve Athena Magarsia Tapınağı'nın güneyinde yer alır (Lev. 6). Anıtsal kamu yapılarının yoğunlaştığı bu bölge, kentin merkezini oluşturur. Yapının kent içerisindeki bu konumunun seçilmesinin öncelikli nedeni topoğrafik yarardır. Binlerce kişinin sosyal etkinlikleri izleyebileceği, sahne ile oturma alanı arasında kalan metrelerce uzunluktaki mesafeyi kapsayan bir yapı için sağlam bir yamaca yaslanmak zorunludur. Bu yaklaşım, hem inşaat malzemesinin ekonomik kullanımını hem de statik güvenliği sağlamıştır.

Yapının *caveası* güneybatıya bakan doğal bir tepeliğin yamaç kısmına konumlandırılmıştır. Bu yönlendirmede batısındaki antik liman ve *stadium*un varlığı önemli bir etken gibi görünmektedir. Ancak, tam olarak aynı aks üzerinde yer almamaları nedeniyle *stadium*la işlevsel bir bağı tespit edilememiştir. Tiyatronun konumu belirlenirken, bölgenin sıcak ikliminden dolayı güneybatıdan esen Lodos rüzgarının serinleticisi etkisi ile eşsiz Akdeniz manzarası da hesaba katılmış olmalıdır. Anadolu'da benzer şekilde inşa edilmiş tiyatrolar arasında Antiphellus³⁰, Kaunos³¹ ve Telmessos³² tiyatroları sayılabilir.

Plan ve İnşa Tekniği

Magarsus tiyatrosu, Hellenistik Dönem'de Yunan mimarisi geleneğinde inşa edilmiş olmasına rağmen,³³ mevcut kalıntıların büyük bir kısmı Roma İmparatorluk Dönemi

Dervişoğlu 2019, 97- 110; Dervişoğlu ve Erhan 2018, 45-57; Erhan 2017, 427-442; Erhan ve Gülşen 2016, 175-190.

29 Erhan ve diğerleri 2024, 126-130; Erhan ve diğerleri 2025, 538.

30 Sear 2006, 364.

31 Sear 2006, 331.

32 Sear 2006, 378.

33 Frederiksen 2000, 153-154.

mimarisi özellikleri yansıtmaktadır³⁴ (Lev. 7). Yapının genelinde, inşa malzemesi olarak yerel killi kireçtaşı bloklar kullanılmıştır.

Tiyatro, yarım daireden biraz büyük *cavea* (210 derece), aynı planda *orquestra* ve sahne binası bölümlerinden oluşmaktadır. Hellenistik Dönem’de tiyatronun *cavea* çapı yaklaşık 90 m, *orquestra* çapı yaklaşık 29 m, sahne binasının genişliği ise 6x32 m’dir. Bu ölçüler, çağdaşı olan tiyatrolarla karşılaştırıldığında, yapının, Anadolu’daki büyük boyutlu tiyatrolar arasında sayılması gerektiğini gösterir.³⁵ Roma İmparatorluk Dönemi’nde yapılan eklemeler ve tamiratlarla *cavea*, *orquestra* ve *proskenenin* ölçülerinde değişiklikler olmuş, *cavea* çapı yaklaşık 100 m’ye ulaşmıştır. *Orchestra* çapı ise, 29 m olarak korunarak, *cavea*dan *proskene*ye kadar mesafe 19 m olarak ölçülmüştür. Sahne binasının *proskene* kısmı 8x21 m, *skene* kısmı ise 12x32 m olarak ölçülmüştür. *Proskene* ve *skene* kısımları toplamda 20 m uzunluğa sahiptir.

Hellenistik Dönem özellikleri gösteren, yarım daireden biraz daha büyük bir plana sahip ve korunabilmiş çapı yaklaşık 90 m olan *cavea*; tek *diazoma* ile iki kısma ve *imma* ve *summa caveada* 12 klimakes tarafından bölünen 11’er tane olmak üzere 22 *kerkidese* ayrılmıştır. *Klimakes* genişliği 0.90 m basamaklarının yüksekliği ise 0.20-0.25 m arasında değişmektedir. Oturma basamaklarının ön kısımlarında *gradus* üzerinde ön sırada oturan seyirciyi rahatsız etmemek için iç bükey ayak koyma yerleri yer alır. Bu düzenlemenin akustik için de yapılmış olması muhtemeldir. 2022 yılı kazılarına kadar, *imma caveada* 29, *summa caveada* 7 olmak üzere toplam 36 seyirci oturma sırası tespit edilmişken,³⁶ 2023 ve 2024 kazılarında ulaşılan sonuçlara göre, *summa caveada* 15 basamak olduğu tespit edilmiştir.³⁷ Bu şekilde yapının toplam seyirci oturma basamağı sayısı 44 olarak tespit edilmiştir. İklim koşullarından dolayı, *diazomanın* ahşap bir gölgelikle kapatıldığı düşünülmektedir. *Diazomanın imma caveaya* yakın ahşap direk oturtma çukurlarının aksine, *summa caveada*, *parapet* üzerinde, benzer bir uygulama tespit edilememiştir. *Caveanın* kuzey ve güney bölümlerinin yaklaşık orta kısımlarına denk gelen ve *diazomaya* geçişi sağlayan iki adet *parados* ortaya çıkarılmıştır. Mevcut kalıntılardan beşik tonozla örtülü olduğu anlaşılan *parados*lardan kuzeyde yer alan *paradosun* genişliği 2.57 m, güneyde yer alan *paradosun* genişliği ise 2.67 m’dir. Tahrip edilmiş *analemma* dış duvarlarının aksine, yan duvarlar oldukça iyi korunmuştur. Bosajlı bloklardan örülmüş *analemma* yan

34 Isler 2006, 305.

35 Sear 2006, 346 vd.; Pergamon Akropol Tiyatrosu yaklaşık 80 m *cavea* ve 21 m *orquestra* çapıyla Hellenistik Dönem’in en büyük tiyatroları arasında yer almaktadır. Magarsus Tiyatrosu da boyutlarıyla aynı görkemi yansıtmaktadır.

36 Erhan, Gülşen 2016, 184.

37 *Cavea*, genişliği 2.25 m ile 2.70 m değişen tek *diazoma* ile ikiye bölünür. Üzerinde, *imma cavea* sınırına yakın kısımlarda, 4-5 m aralıklarla oluşturulmuş, 0.15-0.20 m arasında değişen çaplara sahip ahşap direk oturtma çukurları yer alır. *Diazomanın* aynı zaman *summa caveanın* sınır duvarını oluşturan, 4 sıra blok taştan örülmüş, 1.35 m yüksekliğinde bir *parapet* duvarı yer almaktadır. Bu duvar, aşağıdan yukarı 3 sıra bosajlı blok ve son sırada 2 *fascia* ile dış bükey profil oluşturan 4 sıra taşla oluşturulmuştur. Erhan, Gülşen 2016, 184; Erhan ve diğerleri, 2025, 538.

duvarları, tüm tiyatronun en iyi korunmuş ve en iyi taş işçiliği gösteren kısımlarını oluşturur (Lev. 8).³⁸ *Caveanın orkestra* ile birleştiği kısımda *proedria* kısmı yer alır. Ancak muhtemelen sonraki dönemlerde yapılan düzenlemeler ve tahribattan dolayı taş koltuklar ve benzeri kalıntıları rastlanmamıştır. Buna rağmen, *cavea* ile *orkestra* arasında yaklaşık 2 m genişliğinde bir duvarın temel seviyesinde kalıntılarını tespit etmek mümkün olmuştur (Lev. 7).³⁹

Hellenistik Dönem’de tiyatrolar genellikle eğimli arazilerde inşa edilmiştir.⁴⁰ Bu tercih, hem yapının statik dayanıklılığını sağlamak hem de geniş oturma alanlarını oluşturmak için doğal eğimi kullanma amacına dayanır. Yamaca yaslanma zorunluluğu, tiyatronun konik formunun uygulanmasını kolaylaştırmış ve oturma sıralarının sağlam bir şekilde yerleştirilmesine olanak tanımıştır. Bu dönem tiyatrolarında oturma yerleri sahneden bağımsızdır ve orkestraya giriş tonozlu değildir; bu özellikler dönemin mimari geleneğini yansıtır. Daha alçak bir *cavea* ve buna uyumlu bir yükseklikte seçilen sahne binası ile hem sesin seyircilere ulaşması kolaylaşmış⁴¹ hem de sahne arkasındaki dikkat dağıtıcı unsurlardan sakınılmış,⁴² Magarsus tiyatrosunda olduğu gibi *cavea* cephesi güneybatıya yönlendirilerek seyirci hem rüzgardan ve soğuktan korunmuş hem de Antiphellus, Kaunos ve Telmessos tiyatrolarında olduğu gibi⁴³ sahne arkasında görünen deniz manzarası adeta bir fon gibi kullanılmıştır.

Roma Dönemi’nde ise inşa tekniklerindeki gelişmeler tiyatroların konum seçiminde köklü değişiklikler yaratmıştır. Harç ve tonoz sisteminin uygulanması, tiyatroların yamaca yaslanma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır.⁴⁴ Roma harcının yalnızca bloklar arasında yapıştırıcı bir madde değil, aynı zamanda blokları bütünleştirerek tek bir kütle haline getiren ve statik dayanıklılığı artıran bir unsur olarak kullanılmıştır. Bu yenilik sayesinde kemer ve tonoz sistemleriyle oluşturulan altyapılar üzerine çok katlı ve anıtsal *cavealar* inşa edilebilmiştir. Roma tiyatroları düz alanlarda inşa edilebilmiş, kent merkezlerinde daha özgür bir yerleşim imkânı sunmuştur. Magarsus gibi Hellenistik gelenekten gelen tiyatrolarda, tiyatronun konumu Roma Dönemi’nde değiştirilmemiş fakat Roma eklemeleri ile tiyatro, Roma kimliği kazanmıştır.⁴⁵ Bu durum, mimari tasarımda hem estetik hem de işlevsel çeşitlilik sağlamış ve tiyatroları sosyal ve siyasal aktivitelerin merkezi olarak daha görkemli bir kimliğe kavuşturmuştur. Magarsus tiyatrosunda, Roma İmparatorluk

38 Erhan, Gülşen 2016, 180-184.

39 Erhan ve diğerleri 2025, 537.

40 Ferrero 1990 34; Sear 2006, 25.

41 Öz 2017, 123-124.

42 Ferrero 1990, 28-29; Yılmaz 2009, 16.

43 Ferrero 1990, 29.

44 Ferrero 1990, 55.

45 Waelkens, 1989, 86.

Dönemi inşa özellikleri taşıyan bölüm sahne binasıdır. *Cavea* ve *orquestra* kısımları daha çok Hellenistik Dönem özelliklerini korumuşlardır.

Cavea ile benzer, yarım daireyi biraz aşan bir plan şemasına sahip olan *orquestra* bölümünün kazısına ise 2014 yılında başlanmış ve 2016 yılında tamamlanmıştır.⁴⁶ 2022 yılında ise kısmi kazı ve tesviye çalışmaları yürütülmüştür.⁴⁷ Ancak yapının Hellenistik Döneme tarihlendirilen ilk inşa evresinde muhtemelen tam daire olan bu bölüm, Roma İmparatorluk Dönemi'nde *proskene* kısmının inşa edilmesiyle ile batıda sınırlandırılmıştır. Orkestra yaklaşık 29 m çapında ve *cavea*dan *proskene*ye kadar 19 m genişliğindedir. Her iki yönde sahne binası yan duvarlarına paralel olarak dışa açılan *parados* duvarı kalıntıları tespit edilmiştir. 2015-2016 kazılarında, alanda 3 adeti yazıtlı 7 adet mermer ve kireçtaşı heykel kaidesinin yanı sıra, orkestra zeminin tahrip edilmiş siyah-beyaz *tesseralardan* oluşan taban mozaïği ile kaplı olduğu tespit edilmiştir.⁴⁸ 2022 yılında ise, *orkestrada* kalan dolgu toprağı kaldırmak üzere seviye inme çalışmaları yürütülmüş ve mozaik tabanının Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu tespit edilmiştir. *Orkestra* zeminin altındaki bir seviyede temele sahip olan ve *in-situ* olarak korunmuş olan Hellenistik Dönem'e ait olan 1 ve 5 nolu kaideler de bu görüşü destekler niteliktedir (Lev. 7).⁴⁹ Magarsus tiyatrosu, Roma Dönemi'ndeki boyutları itibarıyla, 27 metrelik orkestra çapı bulunan Myra⁵⁰ tiyatrosu ve 29 metrelik orkestra çapı bulunan Side⁵¹ tiyatrosu ile karşılaştırılabilecek ölçekte.

Yapının sahne binası bölümünün kazısına 2015 yılında *orquestra* kazısı ile birlikte *proskene* kısmından başlanmış ve 2024 yılında tamamlanmıştır.⁵² Sahne binası kuzeybatı – güneydoğu istikametli enine dikdörtgen *proskene* ve aynı planlı *skeneden* oluşmaktadır. 2016-2019 yıllarında yürütülen kazılarda, sahnenin *proskene* kısmı tamamen, *skenesi* ise kısmen ortaya çıkarılmıştır.⁵³ 2022 yılında kazılar tekrar başlatılmış ve 2024 yılında sütunlu galeri ve loca/kulis kısımlarının da ortaya çıkarılmasıyla hem sahne binasının hem de tiyatronun kazısı tamamlanmıştır. 2022 yılı kazılarında, sahne binasının hem Hellenistik hem de Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait kalıntılarına ulaşılmıştır.⁵⁴ Yine 2022-2024 yılı kazılarında ise sahne,

46 Erhan, Gülşen 2016; Erhan 2017; Dervişoğlu, Erhan 2018.

47 Erhan ve diğerleri 2024.

48 Bu kazılarda özellikle *cavea*ya yakın çok sayıda mimari blok, Roma ve Bizans dönemlerine ait pişmiş toprak, cam ve metal parçaları ele geçmiştir. Kazı toprağı doğal dolgu şeklinde olduğu için, bu eserlerin tiyatronun *cavea*sı çevresindeki alanlardan buraya taşındığı değerlendirilmiştir. Erhan 2017, 428 vd.; Dervişoğlu, Erhan 2018, 46-50.

49 Erhan ve diğerleri 2024, 130-131.

50 Sear 2006, 370.

51 Sear 2006, 377.

52 Erhan 2017.

53 Dervişoğlu, Erhan 2018; Erhan, Dervişoğlu 2019; Erhan, Dervişoğlu 2020; Erhan, Dervişoğlu 2022.

54 Erhan ve diğerleri 2024, 132.

orquestra ve *analemma* yan duvarlarında yürütülen çalışmalarda, 4-14 yüzyıllara tarihlendirilebilecek düzensiz mimari kalıntılar tespit edilmiştir.⁵⁵

Sahnenin Hellenistik Dönem evresine ait izler, ilk kez 2022 yılı kazılarında ortaya çıkarılmıştır. Duvar örgü sistemleri de Hellenistik Dönem özellikleri göstermektedir. Sahne, temel ve onun üzerinde yer yer korunmuş bir sıra da beden duvarına sahiptir. Sahnenin yan, ön ve ara duvarları, dönem özelliklerini korurken, arka duvarın genişletildiği tespit edilmiştir. Sahne genelinde duvar kalınlığı yaklaşık 0.70 m'ye kadar arka duvar, batı bitişğine, daha niteliksiz killi kireç taşı ve *poligonal* dolgu taşlarla bir sıra eklenerek duvar kalınlığı yaklaşık 1.50 m'ye çıkarılmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi özellikleri gösteren bu mimari düzenlemenin,⁵⁶ 2 katlı olan Roma sahnesinin hem taşıyıcı hem de arka duvarı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Alanda Hellenistik dönemde *proskene* olduğuna dair herhangi bir iz rastlanmamıştır (Lev. 7).⁵⁷ Anadolu'da Hellenistik Dönem'e tarihlenip Roma Dönemi'nde iki katlı olarak yeniden düzenlenen sahne binaları Diocaesarea,⁵⁸ Hierapolis,⁵⁹ Lykia'da, Xanthos,⁶⁰ Patara⁶¹ ve Rhodiapolis,⁶² Side⁶³ tiyatrolarında görülür.

Roma İmparatorluk Dönemi sahnesi, dikdörtgen planlı⁶⁴ Hellenistik Dönem sahnesi ile kuzey-güney istikametli olarak aynı ölçülerde beş bölümlü bir düzenlemeye sahipken, doğu-batı istikametinde çok daha geniştir. Bunun nedeni, Roma sahnesinin sadece loca kısımlarının Hellenistik sahnenin beş mekanına ait duvarlarına doğrudan oturtulmuş olması; buna karşılık, *scaenae frons*, sütunlu galeri, sahne ön duvarı ve *proskenenin* sonradan eklenilerek yapının genişletilmesidir. Sahnenin *skene* kısmının beş bölüme ayrılması Roma tiyatrolarında yaygın bir kullanımdır. Magarsus'da olduğu gibi sahne binasının beş mekan ile bölündüğünü Xanthos⁶⁵,

55 Özellikle 2022 yılı kazılarında sahne binasından ele geçen arkeolojik buluntular yapının, Roma Dönemi'nden sonra da uzun süre kullanıldığını göstermektedir. Bkz.: Erhan ve diğerleri 2024, 130-31; Erhan ve diğerleri 2025, 537-538.

56 Small 1983, 63.

57 Temel seviyesinde korunabilmiş olan 6x32m ölçülerinde, kuzey-güney istikametli enine dikdörtgen planlı ve yan yana 5 mekandan oluşan bu kısım, nitelikli düzgün kesme kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Bu mekanlardan 1-5, 2-4 grup olarak aynı ölçülerde, 3 nolu orta mekan ise en büyük mekandır. Hepsinin doğu yönde giriş açıklıkları yer almaktadır. Erhan ve diğerleri 2024, 126-131.

58 Sahne binası Spanu tarafından tek katlı olarak önerilmiş, (Spanu 2011, 103) fakat son dönemde yapılan çalışmalarda sahne binasının iki katlı olduğu önerilmektedir. (Özdemir 2023, 242)

59 Sear 2006, 338.

60 Dönmez 2022, 148.

61 Piesker - Ganzert 2012, 88; Koçak 2020, 45.

62 Özdelek 2011, 428.

63 Mansel 1962, 52-53.

64 Isler, 2015, 30.

65 Sear 2006, 380.

Kibyra⁶⁶, Hierapolis⁶⁷, Kadyanda⁶⁸, Arykanda⁶⁹, Telmessus,⁷⁰ ve Magnesia⁷¹ tiyatrolarında da görebilmekteyiz (Lev. 7). Sahne binasında, Hellenistik Dönem'de kullanılan düzgün kesme kireç taşı bloklara karşın, Roma Döneminde harçla güçlendirilmiş yerel killi *poligonal* kireç taşı ve tuğla bir örgü sistemi kullanılmıştır. Sahne binası kazılarında ele geçen mermer parçaları ve bronz kenetler, Roma Dönemi'nde duvarların mermerle kaplandığını sahne tabanının değişik renklerde *opus sectile* ile döşendiğini göstermektedir.⁷² Ayrıca, sahnede ele geçen sütun, sütunce, postament, heykel ve heykelcik fragmanları *scaenae frons*taki galeride yer alan sütunlar arasındaki *aediculalar*a işaret etse de, yapıdaki aşırı tahribat (Lev. 5) cephe restitüsyonunu imkansız kılmaktadır. Bu dönemde sahne düzenlemesi açısından yapı; iki katlı *skene* organizasyonu ve muhtemel anıtsal cephe anlayışıyla Hierapolis ve Kibyra tiyatrolarının sahne mimarisiyle bazı benzerlikler göstermektedir.

Bütün bu bilgiler ışığında Roma Dönemi sahne binasının; kuzey-güney istikametli enine dikdörtgen bir *proskene*, onun arkasında aynı planlı ancak daha geniş bir *skene* kısmına sahip olduğu tespit edilmiştir. *Proskenenin* arka orta kısmında 4-5 basamaklı merdivene sahip bir ana girişten *skenenin* sütunlu galerisinin bulunduğu *skenefrons* alanına geçildiği, bu galerinin her iki yanın orta kısımlarında da birer adet yan girişlere sahip olduğu ve en son olarak da loca/kulislerin yer aldığı, iki katlı bir *skene* kısmına sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁷³

Anadolu'da, Hellenistik Dönem'de Magarsus tiyatrosuna benzer mimari formda olmasının yanında, yamaca yaslandırılarak inşa edilen ve Roma Döneminde genişletilen yapılara Teos⁷⁴, Antiphellos⁷⁵, Balboursa Yukarı Tiyatro⁷⁶, Kadyanda,⁷⁷ Patara,⁷⁸ Arykanda,⁷⁹ Priene,⁸⁰ Stratoniekieia,⁸¹ ve Ksanthos⁸² tiyatrolarını örnek olarak göstermek mümkündür.

66 Sear 2006, 331-332.

67 Sear 2006, 338.

68 Sear 2006, 368.

69 Sear 2006, 365.

70 Sear 2006, 378.

71 Ferrero, 1990, 97; Sear 2006, 342.

72 Erhan ve diğerleri 2024, 129.

73 Erhan ve diğerleri 2025, 538.

74 Sear 2006, 354.

75 Sear 2006, 364.

76 Sear 2006, 367.

77 Sear 2006, 354-355, 364, 368.

78 Sear 2006, 37; Alanyalı - Ganzert 2011, 60-61 Piesker - Ganzert 2012, 47-48; Koçak 2020, 46.

79 Sear 2006, 365.

80 Sear 2006, 349; Bieber 1961, 109-110.

81 Sezgin 2024, 334.

82 Dönmez 2022, 54.

Kapasite

Tiyatroda 2013-2019 yıllarında yürütülen çalışmalarda *imma caveada* 29, *summa caveada* 7 olmak üzere 36 oturma basamağı tespit edilmiş ve yapının seyirci oturma kapasitesi yaklaşık olarak 7-8 bin kişi olarak hesaplanmıştır.⁸³ 2022 yılındaki kazı çalışmaları *cavea* dış *analemma* sınırının çok daha geniş olduğunu tespit edilmesiyle; *imma caveada* 29, *summa caveada* ise 15 olmak üzere, tiyatronun toplamda 44 oturma basamağının olduğu ve yapının 10 bin kişinin üzerinde bir seyirci oturma kapasitesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Anadolu genelinde, yaklaşık 10 bin kişi kapasiteye sahip tiyatrolar Perge⁸⁴, Sagalassos⁸⁵, Selge,⁸⁶ ve Myra⁸⁷ tiyatrolarıdır. Mimari özellikleri nedeniyle, tiyatronun 2022 yılından sonra tespit edilen 8 basamağının Roma İmparatorluk Dönemi genişletme ve yeniden inşa faaliyetleri kapsamında tiyatroya eklendiği tespit edilmiştir. Bundan dolayı 7-8 bin kişilik kapasite, yapının sadece Hellenistik Dönem evresi için geçerlidir. Böylece tiyatronun, hem Hellenistik hem de Roma İmparatorluk Dönemi evrelerinin büyük kapasiteli tiyatrolardan olduğu tespit edilmiştir. Antik Kilikia'da ise, şu ana kadar tespit edilmiş olan en büyük kapasiteli tiyatrodur.⁸⁸

Tarihlendirme

Tiyatronun plan şeması, mimari özellikleri, arkeolojik ve epigrafik bulgular tiyatronun ilk olarak Hellenistik Dönem'de inşa edildiğini göstermektedir. Özellikle, tiyatronun yamaca yaslanmış ve yarım daireyi biraz aşan planlı *caveası*, tam daire *orkestrası* ve sahne binası Eski Yunan mimari geleneğini yansıtır. Bunlar dışında, başta kullanılan inşa malzemesi olmak üzere, duvar örgü sistemleri ve diğer bazı mimari ayrıntılarda da Hellenistik Dönem özelliklerini takip etmek mümkündür. Bunlardan ilk dikkati çeken ise, *caveanın* son derece iyi korunmuş *analemma* yan duvarlarıdır. Yapı genelinin aksine, *analemma* duvarları nitelikli düzgün kesme kireçtaşı bloklarla örülmüştür. Bu duvarların arasında harç kullanılmamış olması ve bosajlı bir şekilde yapılan cephe düzenlemesi yine Hellenistik Dönem mimari geleneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Lev. 8). Ancak bosajlı duvar örgüsünün Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'da, özellikle de Lykia'da MS 2. yüzyılda tiyatrolarda gerçekleştirilen yenileme çalışmalarında da kullanıldığı bilinmektedir.⁸⁹

83 Kapasite hesaplaması için her bir kişi için 50-55 cm'lik bir oturma alanı esas alınmıştır.

84 Perge tiyatrosu hakkında kapasite önerileri için bkz; Öztürk 1999, 1-2; Sear 2006, 372.

85 Sear 2006, 374.

86 Sear 2006, 372, 374, 376.

87 Özdilek 2011, 384.

88 Erhan ve diğerleri 2025, 538.

89 Özdilek 2016, 155.

Her ne kadar *analemma* yan duvarları gibi olmasa da, orta kalite olarak değerlendirilebilecek inşa malzemesiyle ve bosajlı cephesiyle *parapet* duvarları, Hellenistik Dönem özellikleri gösteren bir diğer mimari düzenlemedir. *Orkestrada* ise üzerlerinde yer alan yazıtlardan dolayı Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen, bir adeti *in-situ*, mermer ve kireçtaşı heykel kaideleri yer almaktadır. Sahne binası ise, Hellenistik Dönem mimari özelliklerinin en net olarak görüldüğü kalıntılara sahiptir. İlk kez 2022 yılı kazılarında ortaya çıkarılan temel seviyesinde korunmuş olan 5 mekanlı sahne binasının; düzgün kesme kireçtaşı malzemesi, harç kullanılmamış olması ile 1 ve 5 nolu mekanlarının dış yüzlerinin *analemma* yan duvarları ve *parapet* duvarlarında olduğu gibi bosajlı olması kalıntıların Hellenistik Dönem'e ait olduğunu göstermektedir (Lev. 8). Roma İmparatorluk Dönemi sahnesi inşa edilirken Hellenistik sahnenin temel duvarı korunmuş ve Roma sahnesi onun üzerine oturtulmuştur. Bu yüzden iki sahne aynı genişliğe sahip olmuştur. Anadolu'da yapıyla benzer plan şeması ve mimari inşa özelliklerine sahip çok sayıda örneğin bulunması nedeniyle tiyatronun, MÖ 2. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmıştır. Kazılarda Hellenistik döneme ait herhangi bir *proskene* kalıntısına ulaşılamamıştır.⁹⁰

Yapının ikinci inşa evresi olan genişletme çalışmalarına ait Roma İmparatorluk Dönemi mimari izlerini ise *cavea* ve *orkestradaki* bazı düzenlemelerle birlikte en net şekilde sahne binası kalıntılarında görmek mümkündür. Hellenistik Dönem sahnesine öncelikle *orquestra* içine uzanan ve MS 2-3. yy.'a ait mimari özellikler gösteren bir *proskene* eklenmiş, önceki sahne temel seviyesinde korunarak üzerine Roma İmparatorluk Dönemi inşa malzemeleri ve teknikleri kullanılarak *skene* kısmı eklenmiş ve bu şekilde sahne yeniden inşa edilmiştir. Sahnenin mimari özellikleri ve arkeolojik buluntular binanın, MS 2.yy. ve daha sonraki dönemlere ait olduğunu göstermektedir. Nitekim MS 114-115 tarihlerinde bölgede yaşanan⁹¹ ve Antiokheia kentinde de büyük yıkıma neden olan depremde çok da uzakta olmayan Magarsus'un da etkilenmiş olması muhtemeldir. Bu depremde sonra Antiokheia tiyatrosu İmparator Traianus (MS 98-117) desteğiyle onarılmıştır.⁹² Ancak yapının bu depremde zarar gördüğü ve yeniden inşa edildiğine dair elimizde hiçbir bilgi yoktur.

Kentin Roma İmparatorluk Dönemi siyasi tarihi incelendiğinde, Mallos'un sikkelerinde yer almaya başlayan "koloni" lejantı nedeniyle, İmparator Alexander Severus (MS 222-235) döneminde kentin Roma kolonisi olduğu anlaşılmaktadır.⁹³ Her ne kadar unvan bu dönemde alınsa bile, mimari özellikler, daha çok 2-3.

⁹⁰ Erhan ve diğerleri 2024.

⁹¹ Sear 2006, 18; Cassius Dio 1925, 68.24-25.

⁹² Coulton 1987, 172.

⁹³ Erhan 2016, 8.

yüzyıllara işaret etmektedir. Bütün bu mimari zenginliğe karşın, tahribat yüzünden, birkaç adet parmak fragmanı dışında, ne yazık ki kesin tarihlemeye yardımcı olacak mimariye bağlı plastik eserler neredeyse hiç yoktur. Bundan dolayı, Anadolu genelinde ve Kilikia'daki inşa programlarının genişliği, sahnenin inşasının Geç Antoninler veya daha kuvvetli bir ihtimal olarak Severus Hanedanı (MS 193-235) döneminde tamamlanmış olabileceğini göstermektedir. Kilikia'da Olba tiyatrosu da bu dönemde inşa edilmiştir.⁹⁴ Ayrıca Anadolu genelinde, Severuslar Dönemi'nde hızlanan inşa faaliyetleri⁹⁵ kapsamında Magarsus tiyatrosu ile benzer şekilde Kibyra, Hierapolis, Perge⁹⁶ ve Diocaesarea⁹⁷ tiyatrolarında da yenileme yapılmıştır.

Kazı çalışmalarından ele geçen seramik, cam, mozaik⁹⁸ ve metal eserler de mimari kalıntılarla paralellik göstermekte ve tiyatronun genel kullanım tarih aralığı için MÖ 2. yüzyıl ile MS 14. yüzyıl arasını vermektedir.⁹⁹ Bu eserlerden ağırlıklı olarak Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen mühürlü amphora kulpları,¹⁰⁰ Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen "Doğu Siggilata" seramik parçaları, MÖ 2. yy'dan MS 12.yy'a kadar tarihlendirilen sikkeler en dikkat çeken buluntu gruplarını oluşturur. Bu eserler, yapının ilk inşa döneminin Hellenistik Dönem'e uzandığına işaret etmektedir. Ancak, 2015 yılı 2. Etap kazı çalışmalarında, tiyatronun tam orta aksında, *caveanın* bitip, orkestranın başladığı kısımda, *in-situ* halde bulunan yazıtlı heykel kaidesi (Lev. 9),¹⁰¹ yapının ilk inşa ve kullanım dönemine ilişkin bize daha kesin bir tarih aralığı sunar. Kaidenin üzerinde yer alan metin, kent meclisi tarafından Antiokhos'a ithaf edilen bir onurlandırma yazıtıdır.¹⁰² Bu bilgi ışığında, kaide, tiyatronun MÖ 175-164 yıllarında işlevsel olduğunu göstermektedir; bu tarih, mimari verilerle birlikte değerlendirildiğinde yapının MÖ 2. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olabileceği önerisini desteklemektedir. Kaidenin Roma İmparatorluk Dönemi boyunca korunması; arkeolojik kazılara göre, yapının alt katmanında gömülü kalma ihtimali bulunmaması nedeniyle bilinçli koruma tercihinin ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Roma döneminde, kent halkının demografik yapısındaki

94 Erten, Kaplan 2017, 37-38.

95 Sear 2006, 108.

96 Sear 2006, 331, 338, 372.

97 Özdemir 2023, 218.

98 Orkestra zemininde yer alan mozaik taban, mimariye yakın kısımlarda oldukça sınırlı alanlarda korunmuştur. Adana Müzesi Müdürlüğü ve yerel halktan edinilen bilgilere göre, *orkestra* 30-40 yıl önce defineciler tarafından iş makinesi ile sistematik bir şekilde çok küçük parçalara ayrılarak tahrip edilmiştir. Kazıların başlaması ile ortaya çıkarılan bu parçalar, restorasyon çalışmalarında kullanılmak üzere, Adana Müzesi deposunda (72 adet büyük plastik kasa) muhafaza edilmektedir.

99 Kazı çalışmalarında ele geçen eserlerle ilgili yayım çalışmaları devam etmektedir.

100 Erhan - Alkaç ve Cankardeş Şenol 2025.

101 Erhan 2017, 429.

102 Erhan 2017, 433. Yazıtlı heykel kaidelerinin yayım süreci devam etmektedir.

değişimin niceliksel olup, niteliksel olmadığını bölgede yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalar da ortaya koymaktadır.¹⁰³ Magarsus tiyatrosu ile benzer olarak, ilk inşa evresinin Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen ve aynı döneme ait heykel kaidesi bulunan diğer Anadolu tiyatroları Priene,¹⁰⁴ Tlos,¹⁰⁵ ile birlikte değerlendirildiğinde Hellenistik geleneğin yapıda da kendisini gösterdiği gözler önüne serilmektedir.¹⁰⁶ Şu ana kadar ulaşılan bütün bilgi ve bulgular ışığında, tiyatronun ikinci inşa/genişletme evresi için ise, Roma İmparatorluk, Severus Hanedanı (MS 193-235) dönemi, en kuvvetli tarih aralığı olarak önerilebilir.

Sonuç

Magarsus tiyatrosu, Hellenistik Dönem'de MÖ 2. yy'ın ilk yarısında inşa edilmiş, Seleukos Kralı IV. Antiokhos Epiphanes (MÖ 175-164) döneminde aktif şekilde kullanılmaya başlamıştır. Seleukos Krallığı Dönemi'nde kent, MÖ 3. yy'ın sonlarından itibaren ticari ve dinsel kimliği ile Doğu Akdeniz'de önemli bir siyasi noktaya ulaşmış ve kent merkezi Mallos'tan Magarsus'a taşınmıştır. Bu süreçte inşa edilen anıtsal kamu yapılarından biri de tiyatrodur. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise, Hellenistik tiyatronun genel plan şeması ile *cavea* ve *orquestra* korunurken, sahne binası yeniden inşa edilmiştir.

Tiyatro, Hellenistik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne mimari değişikliklerin aşamalı olarak izlenebildiği bir görünüme sahiptir. Tiyatronun Hellenistik Dönem inşasında, doğal yamaca yaslanan mimari düzenleme, topoğrafyayı ekonomik ve statik avantaja dönüştürmüştür. Yapının yarım daireden biraz büyük (210 derece) *cavea*, tam daire *orquestra* ve ondan bağımsız sahne binasından oluşan plan şeması; kullanılan düzgün kesme kireçtaşı bloklar, harçsız ve bosajlı duvar örgü sistemi Hellenistik mimari geleneğini temsil etmektedir. *Cavea*nın tek *diazomalı* 36 oturma sırasına sahip düzeni ve 90 m'ye ulaşan çapı, yapının Anadolu'daki Hellenistik kökenli büyük ölçekli tiyatrolar arasında değerlendirilmesini gerektirir.

¹⁰³Günümüze kadar Ovalık Kilikia'da ve kentte yürütülen kazı ve yüzey araştırmaları, Hellenistik Dönem'den bölgede Roma İmparatorluk dönemi hakimiyetinin sona erdiği MS 254 yılına kadar, Pompeius Magnus tarafından MÖ 64'den sonra Mallos dahil, bazı kentlere yerleştirdiği sınırlı sayıdaki Kilikia korsanı dışında, bölgenin demografik yapısında niceliksel artış dışında, büyük bir değişiklik olmadığını ortaya çıkarmıştır. Mallos/Magarsus, MS 3. yy'da Roma kolonisi unvanı almasına rağmen, bu durum, siyasi bir ödüllendirmeden öteye geçmemektedir. Kentin Roma döneminde aldığı göçler ise, aynı demografik yapıya mensup, yakın çevre halkı kaynaklıdır. Nitekim bu süreçte, kent halkının dil, din ve ürettikleri arkeolojik eserlerde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Kilikia genelinde olduğu gibi, Mallos/Magarsus'ta da Büyük İskender'le başlayan "Hellenizasyon" sürecinin kökleştiği, Roma'nın bütün girişimlerine rağmen "Romanizasyon" sürecinin ise kısmen etkili olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰⁴Sear 2006, 349.

¹⁰⁵Korkut ve diğerleri 2011, 2; Korkut ve diğerleri 2023, 117.

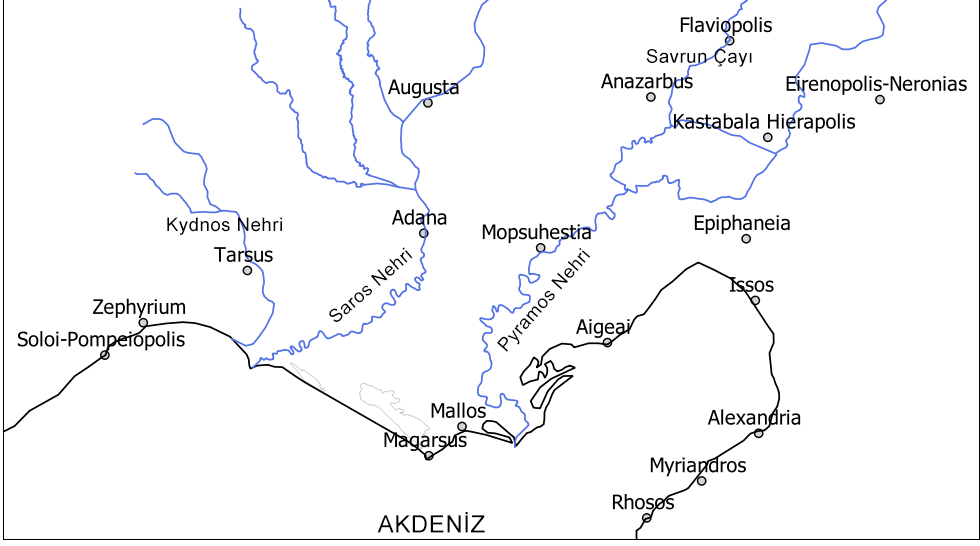
¹⁰⁶Özdilek 2016, 149-150.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde, özellikle Parth ve Sasanilere karşı düzenlenen doğu seferleri, kentin limanını; ticari ve dinsel kullanımına ek olarak Kilikia'daki en önemli askeri limanlardan biri haline de getirmiştir. Bu gelişmeler, limanın batısında yer alan *stadion*, doğusunda yer alan tiyatro ve Athena Magarsia Tapınağı insan yoğunluğunu çok artırmış, böylece tiyatronun genişletilmesi zorunlu hale gelmiş olmalıdır. MS 2. yy. sonu ve 3. yy. başında giderek artan bu askeri önem Mallos/Magarsus'un, Alexander Severus (MS 222-235) dönemine gelindiğinde Roma kolonisi unvanı almasını da sağlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte, Hellenistik Dönem'de yaklaşık 7-8 bin kişilik olan seyirci oturma kapasitesi Roma İmparatorluk Dönemi'nde 10 binden fazla kişiye *cavea* çapı yaklaşık 100 m'ye ulaşan yapı, Anadolu'daki orta-büyük ölçekli tiyatrolar grubunda yer alırken, Antik Kilikia'nın bilinen en büyük tiyatrosu haline gelmiştir.

Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki bu inşa faaliyetleri, yapıyı çift mimari gelenekli bir kimliğe büründürmüştür. Nitekim Roma Dönemi mimari müdahaleleri, yapıyı tamamen dönüştürmekten ziyade; ortaya çıkan kapasite sorunun aşılması ve siyasi olarak yükselişte olan kentin bu durumuna uygun olarak, tiyatroya anıtsal bir görünüm kazandırmak için yapılmıştır. Özellikle iki katlı sahne binası uygulamaları, Roma Döneminin en net şekilde izlendiği kısımlardır. Plan şeması bakımından Hellenistik, sahne kompozisyonu bakımından Roma İmparatorluk Dönemi karakteri taşıyan melez bir tipoloji sunan Magarsus tiyatrosu, Anadolu'da birçok tiyatroda görülen mimari süreklilik geleneğinin Kilikia Bölgesi'ndeki en anıtsal temsilcilerinden biridir (Lev. 10).

MS 254 yılında Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyeti sona ermiştir. Roma Dönemi sonrasında da yapının bazı kısımlarının, özgün işlevi dışında, farklı faaliyetler için kullanıldığı mimari izlerden tespit edilmiştir. Bu alanlarda yapılan kazılarda ele geçen eserler, MS 4- 14. yy. arasına tarihlendiğinden dolayı, yapının Ortaçağ'dan sonra tamamen terk edildiği anlaşılmaktadır.

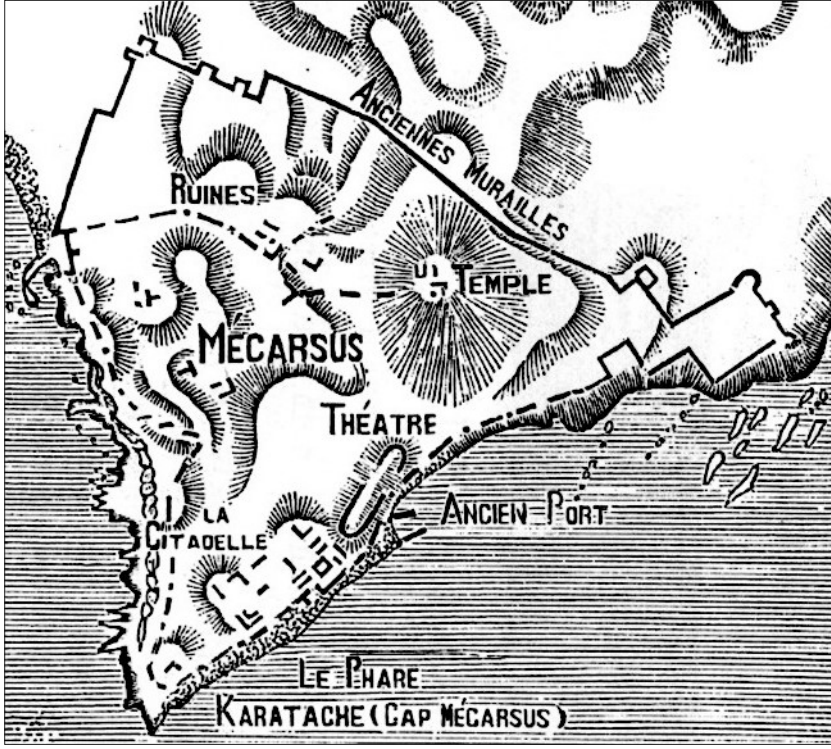
Sonuç olarak Magarsus tiyatrosu, Anadolu'da hem Hellenistik Dönem hem Roma İmparatorluk Dönemi tiyatro tiplerini aynı yapıda birleştirmiş, mimari farkların katmanlı olarak izlenebildiği önemli bir referans kaynağıdır.

Levha 1: Magarsus'un antik çağda Kilikia'daki konumu (F. Erhan-M.C. Fırat).

Levha 2: Magarsus'un 2025 yılı uydu görüntüsü (Google Earth).

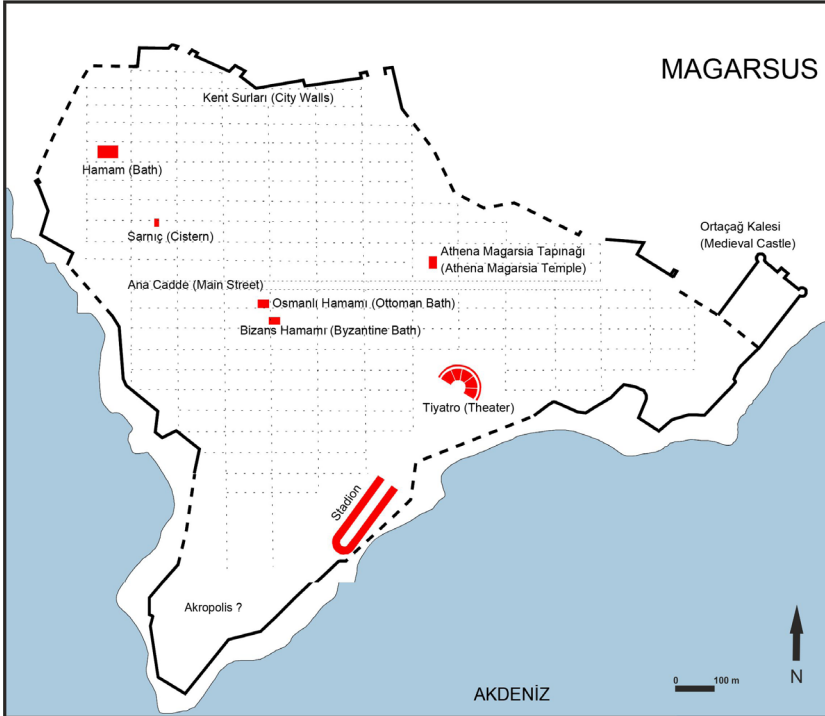
Levha 3: Magarsus'un 19.yy. sonundaki kent planı (G. Alishan, 1899).

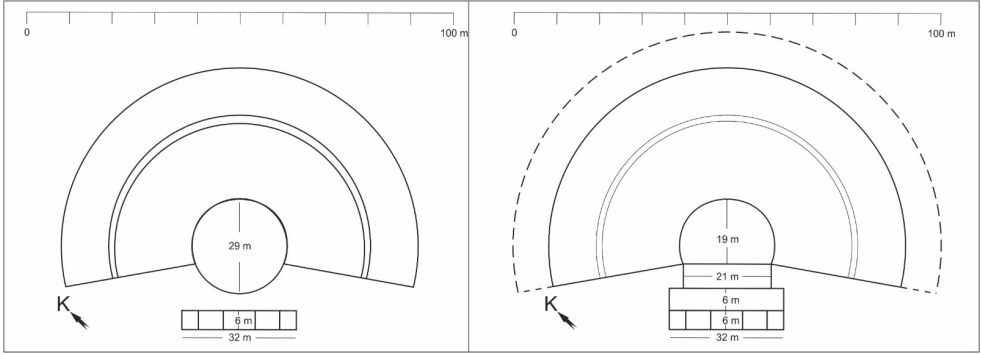
Levha 4: Magarsus tiyatrosu, kazı öncesi ve sonrası (2013-2023) kuzeydoğudan genel görünüm (F. Erhan).

Levha 5: Magarsus tiyatrosu kuzeyden genel görünüm (F. Erhan).

Levha 6: Magarsus kent planı ve tiyatronun konumu (F. Erhan).

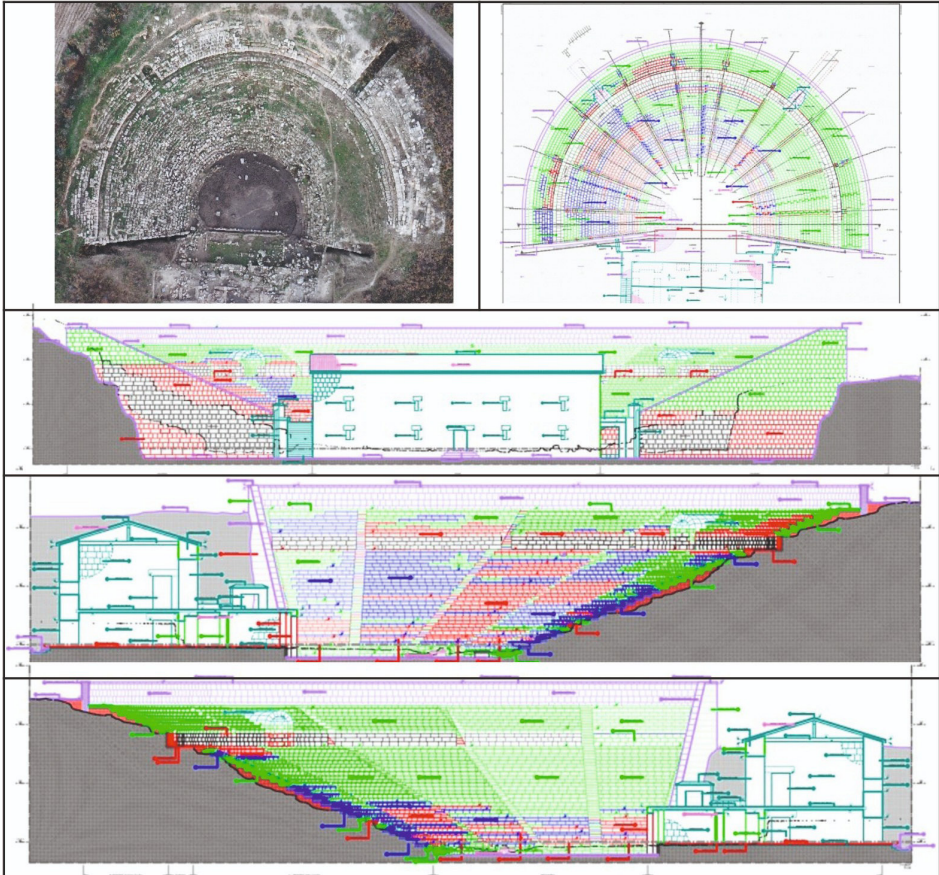
Levha 7: Magarsus tiyatrosu Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi planları (M.C. Fırat).

Levha 8: Kuzey *analemme* yan duvarı, bosajlı duvar örgüsü (F. Erhan).

Levha 9: Orkestrada yer alan IV. Antiokhos Epiphanes dönemine ait in-situ yazıtlı heykel kaidesi (F. Erhan).

Levha 10: Magarsus tiyatrosu restitüsyon çizimi (Magarsus Kazı Arşivi).

KAYNAKÇA

Ağırgöl-Demirci 2024

Ağırgöl K., Demirci, Ö. S., "Identification and Typological Analysis of Ancient Theatres in Anatolia; Assessment of Their Protection Status", Gazi University Journal of Science Part B: Art Humanities Design and Planning, 12(4), 635-651.

Alanyalı – Ganzert 2011

Alanyalı H., Ganzert, J., "Tiyatro", Caput Gentis Lyciae Likya Soyunun Başkenti, eds. H. Işık ve Ş. Aktaş, İstanbul, 57-61.

Alishan 1899

Alishan, G., Sissouan ou l'Armeno-Cilicie Description Geographique et Historique, Venise.

Bieber 1961

Bieber, M., The History of the Greek and Roman Theater, Princeton.

Bingöl 2005

Bingöl, O., Theatron Magnesia Ad Maeandrum (Menderes Magnesiası), Menderes Magnesiası Monografileri 1, Homer Kitabevi, İstanbul.

Bossert 1950

Bossert, H. Th., "Karataş'taki Arkeolojik Araştırmalar Hakkında Kısa Ön Rapor", Belleten 14, 661- 663.

Cassius Dio 1925

Cassius Dio., Roman History, Vol. VIII, Books 61-70, E. Cary, H. Foster Translate, Harvard Un. Press.

Coulton 1987

Coulton, J. J., "Opramoas and the Anonymous Benefactor", The Journal Of Hellenic Studies, Vol. 107, 171-178.

Courtils 2003

Courtils, J. D. Ksanthos ve Letoon Rehberi. Ege Yayınları, İstanbul.

Dervişoğlu – Erhan 2018

Dervişoğlu, N. - Erhan, F., "Magarsus Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 45-57.

Dikmen – Toruk 2017

Dikmen, Ç. B.- Toruk, F., "Magarsos Antik Kenti Anıtsal Yapılarının Korunmasına Yönelik Öneriler", Researcher: Social Science Studies, 5 (9), 41-64.

Dönmez 2022

Dönmez, A., Ksanthos Tiyatrosu, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

Erhan 2016

Erhan, F., "Magarsus Antik Kenti", Sosyal ve Beşeri Bilimlere Küresel Yaklaşımlar, ed. Cem Can ve Abdurrahman Kilimci, Ankara, 1-19.

Erhan – Gülşen 2016

Erhan, F.- Gülşen, F., “Magarsus Kazısı 2013-2015”, 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 175-190.

Erhan 2017

Erhan, F., “Magarsus Kazısı 2015 Yılı Çalışmaları”, 38. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 427-442.

Erhan – Dervişoğlu 2019

Erhan, F. - Dervişoğlu, N., “Magarsus Kazısı 2017 Yılı Çalışmaları”, 40. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 97- 110.

Erhan – Dervişoğlu 2020

Erhan, F.- Dervişoğlu, N., “Magarsus Kazısı 2018 Yılı Çalışmaları”, 41. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 147-158.

Erhan – Dervişoğlu 2022

Erhan, F. - Dervişoğlu, N., “Magarsus Kazısı 2019 Yılı Çalışmaları”, 2019-2020 Kazı Çalışmaları, 2. Cilt, 163-172.

Erhan ve diğerleri 2024

Erhan, F.- Yaşar, O.- Özerol, M. E.- İnci, D.- Toprak, B.- Aydoğdu, N.- Çirkin, A.- Öztürk, H. A. M., “Magarsus Kazısı 2022 Yılı Çalışmaları”, 43. Kazı Sonuçları Toplantısı, 5. Cilt, 125-141.

Erhan – Alkaç ve Cankardeş Şenol 2025

Erhan F.- E. Alkaç- Cankardeş Şenol, G., “Stamped Amphora Handles from Magarsus”, Libri XI, 1-28.

Erhan ve diğerleri 2025

Erhan, F.- Çoksolmaz, E.- Özerol, M. E.- Çakan, Z.- İnci, D.- Çirkin, A.- Öztürk, H. A. M.- Oymak, A.- Şimşek, E., “Magarsus Kazısı 2023 Yılı Çalışmaları”, 44. Kazı Sonuçları Toplantısı, 6. Cilt, 531-547.

Erten – Kaplan 2017

Erten, E.- Kaplan, D., “Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonuçlar”, Seleucia VII, 29-46.

Ferrero 1990

Ferrero, D. B., Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları, Ankara.

Frederiksen 2000

Frederiksen, R., “Typology of The Greek Theatre Building in the Late Classical and Hellenistic Times”, Proceedings of The Danish Institute at Athens, 3, 135-175.

Heberdey – Wilhelm 1896

Heberdey, R. -Wilhelm, A., Reisen in Kilikien. Ausgeführt 1891 und 1892 im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Wien.

Hild – Hellenkemper 1990

Hild, F. - Hellenkemper, H., Tabula Imperii Byzantine 5 Kilikien und Isaurien Teil 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 335-336.

Isler 2006

Isler, H. P., “Antike Theaterbauten in Lykien”, The IIIrd Symposium on Lycia, ed. K. Dörtlük, T. Kahya, R. Poyraz Seyhan, T. Ertekin, Antalya, 301-316.

Isler 2015

Isler, H. P., “Studies on Greek Theatres: History and Prospects”, The Architecture of the Ancient Greek Theatre, eds. A. Sokolicek, E.R. Gebhard, R. Frederiksen, Aarhus University Press, 15-38.

Isler 2017

Isler, H. P. 2017, Antike Theaterbauten Ein Handbuch. Katalogband and Textband, Österreichische Akademie Der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften, 490 Band, Archäologische Forschungen, Band 27, Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften.

Koçak 2020

Koçak, M. “Tiyatro”, Patara. Lykia’nın Akdeniz’e Açılan Kapısı, ed. H. İşkan - F. Şahin, Ankara, 43-48.

Korkut – Scheffler – Özdemir 2011

Korkut, T.- Scheffler, T.- Özdemir, B., “Tiyatro Kazı ve Belgeleme Çalışmaları”: T. Korkut, “2009 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri”, 32. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 1-2.

Korkut T., Uygun Ç., Özdemir B. 2023

Korkut T., Uygun Ç., Özdemir B., “Güncel Veriler Işığında Tlos Antik Kenti Tiyatrosu ve Meclis Binası Yapı Kompleksi”, Höyük, (12), 115-133.

Mansel 1962

Mansel, A. M., “Side Tiyatrosu”, Belleten, 26 (101), 45-78.

Öz 2017

Öz, C., “Antikçağ Tiyatrolarında Akustik Üzerine Bir Değerlendirme”, Phaselis Volume III, 119-132.

Özdemir 2023

Özdemir, O., Diocaesarea Tiyatrosu, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin.

Özdilek 2011

Özdilek, B., Rhodiapolis Tiyatrosu ve Lykia Tiyatroları, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

Özdilek 2016

Özdilek, B., “Lykia Tiyatrolarına Genel Bakış”, Cedrus IV, 139-185.

Öztürk 1999

Öztürk, A., Architektur Der Scaenae Frons Des Theaters von Perge, Unpublished doctoral dissertation, Brandenburgischen Technischen Universität.

Piesker-Ganzert 2012

Piesker, K.,- Ganzert, J., Das Theater von Patara: Ergebnisse der Untersuchungen 2004 bis 2008 (Patara II.2), Istanbul, Ege Yayınları.

Sayar – Siewert – Taeuber 1993

Sayar, M. H.- Siewert, P.- Taeuber, H., “Doğu Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları 1991”, 10. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 175 – 197.

Sayar 2002

Sayar, M. H., “Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları 2000”, 19. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2.Cilt, 111-127.

Sayar 2008

Sayar, M. H., “Kilikya Yüzey Araştırmaları 2006”, 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 277-292.

Sayar – Ercan 2009

Sayar, M.H.- Ercan, P., “Kilikya Yüzey Araştırmaları 2007”, 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 75-84.

Sear 2006

Sear, F., Roman Theatres: An Architectural Study, Oxford.

Sezgin 2024

Sezgin, T., Stratonikeia Tiyatrosu, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.

Seton – Williams 1954

Seton-Williams, M. V., “Cilician Survey”, *Anatolian Studies*, Vol. 4, 121-174.

Small 1983

Small, David B., “Studies in Roman Theater Design”, *American Journal of Archaeology* Vol. 97 (1): 55-68.

Spanu 2011

Spanu, M., *The Theatre of Diokaisarei*, Berlin-Boston.

Strabon 2005

Strabon, *Geographika*, Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap XII, XIII, XIV, Çev. Adnan Pekman, İstanbul.

Waelkens 1989

Waelkens M. “Hellenistic and Roman Influence in The Imperial Architecture of Asia Minor”, *Bulletin of the Institute of Classical Studies* Volume 36, Issue Supplement 55, 77-88.

Yılmaz 2009

Yılmaz, Y., *Anadolu Antik Tiyatroları*, İstanbul.

İnternet Kaynakları

<https://earth.google.com>

Seleucia | Sayı XVI | Mayıs 2026

Olba Su Kemerı Yazıtı ve Kilikia Valisi Antonius Balbus
The Inscription of the Olba Aqueduct and the Cilician Governor Antonius Balbus
Mustafa H. Sayar 9

Olba Su Kemerı Kilisesi Kazılarında Bir Cam Sikke
Ağırlığı
A Glass Coin Weight from the Excavations of Olba Aqueduct Church
Emel Erten 17

Bizans Döneminde Pamphylia ve Lykia Bölgelerinde
Etkileşim: Antalya Müzesi'nde Bir Grup Levha
Interaction in the Pamphylia and Lycia Regions During the Byzantine Period: A Group of Panels at the Antalya Museum
Sema Doğan 37

Sardis Artemis Tapınağı'nın Tasarım Özellikleri ve
Anadolu-İtalya Mimari İlişkileri
Unusual Design Features of the Temple of Artemis at Sardis and Architectural Relations Between Anatolia and Italy
Fikret Yegül 57

Olba'da Yeni Bir Keşif: Su Kemerı Kilisesi ve İlk Sonuçlar
A New Discovery at Olba: The Aqueduct Church and Initial Findings
Yavuz Yeğin 75

Rhodian Amphora Stamps from Yenice Höyük
Yenice Höyük'ten Rhodos Amphora Mühürleri
Büşra Kavak Özdemir – Muzaffer Yılmaz 93

Roman Coins from the Hadrianopolis Excavations
(2007–2008)
Hadrianopolis Kazılarında Roma Sikkeleri (2007–2008)
Fatma Kızılyalçın Oyarçın 105

Evaluation of the Tomb Monument with Hyposorion at
Letoon in Light of New Excavations
Letoon'daki Hyposorionlu Mezar Anıtının Yeni Kazılar Işığında Değerlendirilmesi
L. Ufuk Erdoğan – Yusuf Kılıç 119

Diyarbakır Yapılarındaki Çinilerin Malzeme ve Teknik
Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme
An Assessment about the Material and Technical Characteristics of Tiles in Diyarbakır Buildings
Savaş Yıldırım 137

Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı ve Eski Ahlat Şehri
Kazısı 2025 Yılı Sikke Buluntuları
Ahlat Seljuk Square Cemetery and Old Ahlat City Excavation 2025 Coin Finds
Mehmet Kulaz - Emre Günay - Yalçın Karaca 157

Kudüs'te Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Titus'un
Askerleri Tapınak Tepesi'ni İşgal Ediyor
A New Era Begins in al-Quds: Titus's Soldiers Occupy the Temple Mount
Burak Erdem – Muzaffer Yılmaz – Murat Özyıldırım 173

Magarsus Tiyatrosu: Yeni Arkeolojik Araştırmalar
Işığında Bir Değerlendirme
The Theatre of Magarsus: An Assessment in the Light of New Archaeological Research
Fatih Erhan- Musa Cem Fırat 197

Marble Eagle Statue from Yozgat Museum
Yozgat Müzesi'nden Mermer Kartal Heykeli
Savaş Altun 221

19. Yüzyılda Kıbrıs'ta Arkeoloji, Emperyal Rekabet ve
Osmanlı Diplomasisi: Luigi Palma di Cesnola Örneği
Archaeology, Imperial Rivalry, and Ottoman Diplomacy in Nineteenth-Century Cyprus: The Case of Luigi Palma di Cesnola
Songül Ulutaş 239

Metropolitan Museum'dan Bir Portre ve Genius
Augusti Tipolojisi
A Portrait from The Metropolitan Museum and Genius Augusti
Meral Çelik 257

Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında Anemurium: Metinler
Işığında Bir Değerlendirme (MÖ 4. yüzyıl - MS 3. yüzyıl)
Anemurium in Ancient Written Sources: An Assessment in the Light of Texts (4th century BC - 3rd century AD)
Cihangir Aldemir – Mehmet Tekocak 275

Karia Bölgesi'nde Attik Gelenegün Geç Hellenistik
Yorumları: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nden
Eirene Steli Örneği
Attic Tradition in Its Late Hellenistic Interpretations in Karia: The Case of the Eirene Stela from the Bodrum Museum of Underwater Archaeology
Fatma Aytekin 295

Olba'da Kemer Lentolu Kaya Mezarı Kompleksi
Rock-Cut Tomb Complex with Arcuated Lintel in Olba
Muzaffer Yılmaz 311

Calceus as a Tool of Propaganda: Footwear, Status, and
Ideology in Roman Society
Bir Propaganda Aracı Olarak Calceus: Roma'da Ayakkabı, Statü ve İdeoloji
Durmüş Ersun 327

Knidos'tan Bir Asklepios Heykeli
A Statue of Asclepius from Knidos
Meltem Çağlayan- İbrahim Karaoğlu 345

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-83-0

9 786256 925830

